

STUDIE/STUDIES

Zatopené obce Harvelka a Riečnica / The flooded villages of Harvelka and Riečnica

Katarína Mlichová

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá dvoma, dnes už administratívne zaniknutými, obcami z oblasti (slovenských) Kysúc, ktorých dôvodom zániku bola výstavba Vodárenskej nádrže Nová Bystrica, ktorá v súčasnosti slúži ako zdroj pitnej vody pre región. Zameriava sa hlavne na opis najdôležitejších charakteristík obcí – Harvelky a Riečnice, a na obdobie od vydania oficiálneho rozhodnutia o výstavbe nádrže až po súčasnosť. Vďaka využitiu metódy orálnej histórie tak zachytáva realie a udalosti nielen tak, ako to činia dobové pramene, ale aj tak, ako ich vnímali samotní obyvatelia obcí.

Abstract

This article is concerned with two, now administratively non-existent, villages in the Kysuce region of Slovakia. The reason for their demise was the construction of Nova Bystrica reservoir, which presently serves as the source of drinking water for the Kysuce region. It focuses on the main characteristics of both villages – Harvelka and Riečnica, from the time the building permit was issued to the present. Using oral history methodology, this article offers a glimpse into the life and times of these villages, not only from written sources of the period, but also from the memories of the people who lived in them.

Kľúčové slová: Harvelka; Riečnica; Nová Bystrica; priehrada; orálna história.

Key Words: Harvelka; Riecnica; Nova Bystrica; Dam; Oral History.

Úvod

Výstavba vodárenského diela na území obcí Harvelka a Riečnica nebola len obrovským zásahom do kysuckej krajiny, ale bola aj obrovským zásahom do životov ľudí, ktorí tu po celé stáročia nažívali. Keďže účelom tejto stavby dodnes nie je len ochrana pred veľkými vodami, ale funguje aj ako zdroj pitnej vody, platia pre toto územie náležité (hygienické) nariadenia, ktoré nedovoľujú blízkosť obydli ani na nezaplavenej časti. Kvôli zabezpečeniu pitnej vody v širšom okolí muselo svoje príbytky opustiť viac ako 2000 obyvateľov spomenutých obcí.¹

I keď sa jednalo o dve samostatné susediace obce, Harvelka a Riečnica si boli vo viacerých ohľadoch podobné. Medzi obcami existovali v ich samotnom charaktere len minimálne rozdiely a v rámci historického vývoja je možné badať len niekoľko nepatrných rozdielov. Preto k nim môžeme pristupovať ako k jednej jednotke. Takýto prístup zároveň odráža prístup samotných rodákov, ktorý badať v nimi písanej literatúre alebo v ich rozprávaniach. Jedna z rodáčok napríklad na túto tému výstižne povedala, že: „*Oni sa považovali títo ľudia skoro ako za jednu dedinu.*“²

Poznanie charakteru a histórie obcí napomáha vžiť sa dôvernejšie do ich životov, dáva nám možnosť lepšie pochopiť to, o čo ich obyvateľia prišli a to, aký život boli nútení opustiť. V prvej časti sa príspevok preto zameriava na charakteristiky, ktoré najväčšmi dodávali obciam ich osobitý charakter a vplývali na život miestnych obyvateľov. Pretože spoločensko-kultúrne osobitosti tejto lokality sú sčasti výsledkom špecifického historického vývoja, ponúka druhá časť príspevku historický prehľad – najmä prehľad udalostí súvisiacich s výstavbou nádrže.

Tento príspevok je zároveň akýmsi vstupom do obširnejšej problematiky vysídľovania obyvateľstva z dôvodu realizácie rozvojového projektu. Obce predstavujú jedny z mnohých, ktoré postihol rovnaký osud aj v našom prostredí. Nádrž Nová Bystrica bola predmetom niekoľkoročného výskumu autorky zameraného predovšetkým na väzbu obyvateľov na domov, mieru ich vyrovnania sa s

¹ V roku 1970 žilo v Harvelke 776 obyvateľov (135 domov) a v Riečnici v tom istom roku 1144 (217 domov). Zdroj: *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970*. Díl I, Svazek I, Praha : FSÚ, 1978, s. 976–979.

² Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

vysídlením a na jeho ďalšie vplyvy, pričom jeho ústredná časť spočívala na analýze a interpretácii dát získaných metódou orálnej histórie. Táto metóda bola zvolená z dôvodu možnosti zachytenia životných osudov čo najvernejšie, priamo z rozprávání obyvateľov zaniknutých obcí, ktorí ponúkli do témy svoje individuálne zážitky a spomienky. Celkovo bolo do výskumu za účelom rozhovoru zapojených 21 osôb – 10 narátorov a 11 narátoriek.³ Z Harvelky pochádzalo 12 osôb a zvyšný počet pochádzal z Riečnice. Najstarší narátor sa narodil v roku 1924 a najmladší v roku 1977. Všetci vybraní narátori boli dokázateľne spätí s niektorou z obcí a to v rôznej miere – niektorí už od narodenia, niektorí sa prisťahovali za svojim partnerom a podobne. V jednom prípade sa narátor narodil až po odchode rodičov, ale jeho súčasná angažovanosť v záležitostiach obce (napr. organizácia stretnutí) motivovala autorku k jeho zapojeniu do výskumu.

Prírodné a klimatické podmienky

Povrch obcí bol výrazne členitý, s niekoľkými dolinami medzi jednotlivými kopcami, ktoré sa vyznačovali strmými svahmi. Tvorili ho prevažne lesné pasienky a lesy, ktoré vytvárali dominantu prírodnej krajiny. Ornej pôdy bol pomerne nedostatok. Navyše, pôda bola kamenistá a nie veľmi úrodná. Ani klimatické podmienky neboli veľmi priaznivé. Letné obdobie netrvalo dlho a bolo charakteristické časťami prehánkami, v dôsledku ktorých hrozilo nebezpečenstvo záplav a zosuvov pôdy.⁴ Zimy boli naopak dlhé, mrazivé a s veľkým množstvom snehových zrážok, ktorých výskyt nebol ojedinelý ani pre jarné, či neskoré jesenné obdobie. Takéto zimy spôsobovali, okrem iného, problémy s dopravou do obcí, a teda i so zásobovaním. Netrpeli len ľudia, ale i zvieratá, ktoré hynuli z nedostatku potravy zničenej neskorým snežením, ako tomu

³ Všetci narátori podpísali pred nahrávaním rozhovoru dohodu o poskytnutí súhlasu na spracovanie a zverejnenie informácií a bola im poskytnutá možnosť zamlčania ich pravej identity. Nikto túto možnosť nevyužil. Niekoľko narátorov sa priamo vyjadrilo, že ich anonymizácia by bola voči ostatným neúčtivá a domnievali sa, že využitie tejto možnosti by naznačovalo, že ich výpovede by mohli byť nepravdivé, zavádzajúce a osočujúce. Napriek tomu v tomto príspevku uvádzam len ich iniciály a dátum narodenia, popr. aj úmrtia. Právo na použitie ich neanonymizovaných svedectiev pre tento príspevok by totižto mohlo byť sporné.

⁴ K najzávažnejšiemu zosuvu pôdy došlo v Riečnici roku 1962. Vážnosť situácie si vyžadovala aj pomoc armády. O udalosti informovala napríklad Česká televízia v Československom filmovom týždenníku č. 26/1962 a aj dobová tlač (Pravda 22.6.1962; Roľnícke noviny 16.6.1962).

bolo napríklad v roku 1955, kedy v priebehu troch májových dní napadlo takmer meter snehu.⁵

V štúdií Národopisného ústavu SAV autora Augustína Dobrovodského sa uvádza, že miestni obyvatelia akoby tieto tvrdé podmienky ani nevideli a realitu si nadhodnocovali a idealizovali.⁶ V súčasnosti, hlavne na základe výpovedí narátorov, sa však javí, že ani nádherná a človekom málo dotknutá okolitá príroda miestnych nezaspievala a spomínané podmienky si plne uvedomovali. Mnohí si počas rozhovoru pripomenuli, aký bol v ich rodných obciach život ťažký. Rodák z Harvelky tieto podmienky počas rozhovoru opísal takto:

„Raz je to len drsná príroda, tie klimatické podmienky sú tam iné. Čo viem, keď si zoberieme tie južnejšie v Kysuckom Novom Meste alebo v Žiline, je to tam také iné. Je to tam pekné popozerať, zakempovať, ale ísť preč.“⁷

Tento rozdiel v rôznych výpovediach je pravdepodobne výsledkom pôsobenia času. V spomínanom výskume je jedným z dôvodov takéhoto nazerania na skutočnosť nedostatočná znalosť iných pomerov, čo sa pochopiteľne po desiatkach rokov života v inej lokalite zmenilo.

Vzťah obcí – členenie a sídla

Harvelka a Riečnica boli, tak ako celá oblasť kysuckého regiónu, typické svojím rozptýleným osídlením, ktoré bolo pozostalosťou valašskej a kopaničiarskej

⁵ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*. Čadca : Magma, 2010, s. 340.

⁶ Dobrovodský na túto tému v štúdií konkrétne hovorí: „Na základe týchto skúseností a zážitkov obyvatelia Harvelky mnohé skutočnosti vo svojej obci nadhodnocujú a idealizujú, i keď objektívne je tu bonita pôdy nízka, podnebie drsnejšie a hodnota domov – pre stavebný zákaz nedobudovaných udržiavaných len najnutnejšie – je nižšia, ako v ich vedomí. Toto vyššie hodnotenie je tiež obrazom ich skromnosti, často súvisiacej s nedostatočnou znalosťou pomerov iných.“ Citované z: DOBROVODSKÝ, Augustín. Vzťah obyvateľov k obci Riečnica a motivácia pri výbere ich nového bydliska. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981, s. 183.

⁷ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.R. (1955–2014), dňa 16. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

kolonizácie. Sídla sledovali dná dolín, ale vystupovali aj do vysokých polôh.⁸ V týchto miestach prví usadlíci zakladali dvory, z ktorých sa rozširovaním postupne vytvorili osady z tradície nesúce meno ich zakladateľa. Vzdialenosť osád bola často veľká a ich rozloženie bolo neusporiadané a nesúmerné, keďže ich výstavba bola výrazne podriadená (ne)dostupnosti vhodnej ornej pôdy. V rámci osád však boli domy v tesnejšej blízkosti, aby túto vzácnu plochu na pestovanie plodín zachovali čo najväčšmi. Ešte v roku 1970 bývalo 30 % obyvateľstva v osadách.⁹ Minimálne takýto počet je jednoznačne prípadom aj Harvelky a Riečnice, pretože sa tam kvôli plánovanej výstavbe priehrady nepristúpilo k radovej alebo bytovej zástavbe ani neskôr. Zaujímavým a stále prítomným javom je, že sa jednotliví rodáci podľa týchto osád dodnes identifikujú. Takmer všetci naratóri pri rozprávaní uviedli, z ktorej osady či dvora pochádzajú. Podobne identifikovali aj ostatných rodákov, na ktorých prišla reč. Priezvisko bolo až tretím identifikačným prostriedkom po mene a názve osady.

Neprehliadnuteľným prvkom harvelských a riečnických osád boli klasické drevenice. Podľa údajov z kroník bolo murovaných stavieb na začiatku šesťdesiatych rokov len niečo cez desať a väčšina rodinných domov boli drevenice staré aj niekoľko desaťročí. Výstavba domov sa začala vzmáhať až od šesťdesiatych rokov, kedy sa miestni obyvatelia začali zamestnávať v novo-vznikajúcich podnikoch, čo vysvetľuje úryvok z harvelskej kroniky: „*Peniaze takto zarobené vkladajú do stavebného materiálu a stavajú pekné murované domy.*“¹⁰ So stavebným rozmachom postupne začala aj výstavba verejných budov, akou bol napríklad kultúrny dom. Výstavba murovaných domov mala v obciach spočiatku pomalší priebeh, lebo vzdialenosť do najbližších predajní so stavebným materiálom bola pomerne veľká. Touto vzdialenosťou sa cesta za ním stávala nákladnou a pre mnohým veľmi ťažko uskutočniteľnou, pretože automobilov v obciach bolo len niekoľko. Nie ojedinele si materiál – ako napríklad tehly – na výstavbu domov vyrábali obyvatelia sami. Pozitívny trend výstavby však nemal dlhé trvanie. Po vyhlásení stavebnej uzávery koncom roka 1972 v ňom nebolo možné pokračovať. Povolené boli iba nutné opravy, ku ktorým sa pristupovalo až v stave núdze. Harvelská kronika to opisuje stručne, no výstižne: „*Nových domov nepribudlo nič. Keďže je obec na likvidácii, skrz*

⁸ GERÁT, Rudolf. *Kysucké premeny*. Martin : Osveta, 1987, s. 15.

⁹ GERÁT, Rudolf. *Kysucké premeny*, s. 22.

¹⁰ Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 30.

priehradu. “¹¹ Vyhlásením stavebnej uzávery neustála len samotná výstavba domov, ale aj ich zveľaďovanie, lebo „každého odrádza to, že sa musia v kratkej budúcnosti vysťahovať. Občania strechy len tak látajú.“¹²

Spôsob obživy a pracovné príležitosti

Ako vyplýva z vyššie opísaného, tak priestoru, kde by miestni mohli zakladať svoje poľia, nebolo mnoho. V podstate to bolo možné len na miernejších svahoch a v dolinách, no i v týchto miestach bola pôda kamenistá a jej obrábanie bolo veľmi náročné. Napriek tomu sa tam, ako aj na celých Kysuciach, presadil roľnícky spôsob života a poľnohospodárstvo ostávalo dôležitým zdrojom obživy. Na poliach sa pestovalo len niekoľko druhov potravín a krmiva – ako napríklad zemiaky, jačmeň, ovos, ďatelina, kapusta, a inej zeleniny. Produkcia z týchto políčok postačovala len na vlastnú potrebu, z ktorej do roku 1968 ešte uberali povinné dodávky časti produkcie štátu.¹³ Uľahčiť si svoju prácu mohli domáci len vo veľmi obmedzenej miere s využitím koní, ktorých počet mal v obciach postupom času ale klesajúcu tendenciu. Ba čo viac, neprístupný terén mal za následok, že vyhlíadky na mechanizáciu práce mali malé predpoklady.¹⁴ Podmienky na poľnohospodárstvo komplikovali aj časté výkyvy počasia, no vzťah pôde, k roli, bol v oboch obciach i tak veľmi hlboký, pretože roľa bola zárukou prežitia.

„Podľa prírody v roku 1962 môžeme tento rok charakterizovať ako chudobný, studený, nie najvd’áčnejší za namáhavú a ťažkú prácu roľníka. Roľníci siali a ťažko siali. Často im jarné brázdy zavievali snehové fujavice a od zimy im krehli prsty. Zima trvala až do júna. V takomto nepriaznivom počasí mrzli bez výnimky všetky jablone, hrušky a len sem-tam mali ovocinári trochu radosti z úrody sliviek. Rozmachy prírody kráčali i letom, keď dosť často, od lejakov, zvierali roľníci namiesto

¹¹ Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 98.

¹² Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 98.

¹³ Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 79.

¹⁴ Ani v jednej obci nebolo počas ich existencie založené Jednotné roľnícke družstvo. Samostatne hospodáriaci roľníci ale v roku 1969 v Riečnici a v roku 1974 v Harvelke založili Spoločenstvo jednotne hospodáriacich roľníkov. Zdroj: JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 321.

klasov len steblá slamy a miesto bohatých „ostrviak“ – sušiakov s krmovinami, trčali zo zeme len ostrvky.“¹⁵

Okrem poľnohospodárstva žili miestni aj z chovu hovädzieho dobytku, no ani k tomu neboli podmienky v obciach veľmi priaznivé. Jeho chov bol málo výnosný a kvôli nedostatku blízkych pasienkov o to komplikovanejší. Každá rodina i tak vlastnila aspoň malý statok, z ktorého produktov si prílejšovala na živobytie. Dnes v Turci žijúca narátorka k vtedajšiemu rodinnému hospodárstvu povedala:

„Áno, mali sme statok. V podstate boli sme – dá sa povedať – takmer sebestační. Čo tam bolo treba kúpiť v obchode? Múku, soľ, dajme tomu olej, ale to tiež väčšinou bravčová masť bola, maslo. Boli kravy, boli sliepky, boli husi, boli kačice. Toto všetko sa chovalo. Viem, že aj perličky boli, aj to sme chovali. Občas potom malé slipepočky, tie liliputky boli. Dá sa povedať, že človek bol sebestačný, aj keď to čerstvé mäso nebolo denne na tanieri. Väčšinou to bolo na tú sobotu a nedeľu, no ale kým ste tie husi, kačky a toto pojedli... A potom prasa sa zabilo a nie jedno. Niekedy aj dve, tri boli, takže tam sa mäso nauídilo. Bolo údené mäso od roka do roka, ináč sa nedalo konzervovať, pretože zo začiatku ani chladničky neboli. Aj keď tá elektrifikácia prebehla, keď som ja mala asi štyri roky – tuším – v šesťdesiatom druhom alebo tak nejako.“¹⁶

Pre obce bol síce charakteristický roľnícky spôsob života, ale „*roľníkov obhospodarujúcich pôdu by výnos z nej neuživil,*“¹⁷ kvôli čomu bolo pre rodinu potrebné zaobstaráť ďalší príjem. V sledovanom období, v druhej polovici 20. storočia, nebol v Harvelke ani v Riečnici dostatok pracovných príležitostí. V obciach fungovalo len niekoľko inštitúcií, ktoré ponúkali možnosť zamestnania – ako napríklad škola a obchod. Zopár mužov a žien sa ešte mohlo zamestnať na správe ciest alebo v štátnych lesoch, no ďalšie podniky či závody v týchto obciach absentovali, a preto „*pod vplyvom industrializácie podstatná časť mužov, čiastočne i slobodné ženy, odchádzali do hutných a banských centier severnej Moravy, ako aj do*

¹⁵ Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 48.

¹⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.H. (1958), dňa 23. januára 2016 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁷ Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 47.

*priemyselných podnikov v blízkosti. Napriek tomu, že každá rodina vlastnila pôdu, už ju neobrábali všetku.*¹⁸ Najviac obyvateľov bolo teda zamestnaných mimo obce. Ako bolo uvedené, išlo predovšetkým o mužov, ktorí odchádzali na tzv. týždňovky a domov prichádzali len na najnutnejšie poľnohospodárske práce, zatiaľ čo ženy ostávali doma a starali sa o gazdovstvo, pole a rodinu.

*„Otec chodil väčšinou do Čiech na týždňovky a mama bola školníčka v škole. Mali sme aj kravu, tak sa trochu gazdovalo... A keď otec prišiel, tak jej čosi pomohol, ale väčšinou to seno, to sa nosilo na chrbáte. My sme nemali koňa. Alebo jej pokosil, to pomohol. Ale tie zemiaky, to sme väčšinou sami, lebo nemohla na neho čakať, kedy príde.“*¹⁹

Ani projekt výstavby nádrže obciam nepriniesol veľa nových a perspektívnych pracovných možností, ako by sa mohlo predpokladať a ako tomu bolo v prípade inde budovaných vodných diel. Len niekoľko miestnych obyvateľov pracovalo okolo samotnej stavby a išlo predovšetkým o práce súvisiace s úpravou terénu.

Rodina, spoločenstvo a intralokálne vzťahy

Rodiny bývali veľké.²⁰ Za rodinu sa považoval široký okruh ľudí a *„každý príbuzný býval príbuzným ďalšieho príbuzného a zriedka sa medzi nimi nenašiel vzťah odvodený z pokrvstva, manželstva alebo kmotrovstva. Najmä v endogamných dedinách, kde žili otcovskí i materinskí príbuzní, švagrovia a švagríné, kmotrovci vybraní z vlastnej obce, mohol byť každý každému voľajakým spôsobom ‚rodinou‘.“*²¹ I keď sa citovaný úryvok vzťahuje na tradičnú slovenskú rodinu v roľníckom prostredí všeobecne, zároveň presne zachycuje aj harvelskú a riečnickú realitu. Ešte aj dnes sa ukazuje, že obyvatelia z predmetných obcí hľadajú akýkoľvek príbuzenský vzťah k ostatným rodákam.

¹⁸ Citované z: JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 315.

¹⁹ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.G. (1949), dňa 14. januára 2016 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

²⁰ Štúdiom riečnickej rodiny sa zaoberal výskum NÚ SAV autora Petra Salnera. Pozri: SALNER, Peter. Riečnická rodina. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981, s. 88–103.

²¹ Citované z: BOTÍKOVÁ, Marta – ŠVECOVÁ, Soňa – JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. *Tradicie slovenskej rodiny*. Bratislava : Veda, 1997, s. 131.

„Zaujímavé bolo, že väčšina bola rodina. Že napríklad v tej osade to bola krstná mať, toto bol kmoter, to bola taká rodina. Aj teraz, keď sa stretávame, tak si uvedomujem, že sme s viacerými ľuďmi rodina aspoň po neviem akom kolene.“²²

V prípade nového zväzku sa vo väčšine prípadov dá hovoriť o patrilokálnom usídlení, ale dochádzalo aj k príchodu ženícha do domu nevesty. O tom, kde sa nová rodina usídli, rozhodovalo najväčšmi finančné zabezpečenie. Nebývalo nezvyčajné, ak bol medzi manželmi väčší vekový rozdiel, pričom mladší mohol byť aj muž. Nie ojedinele dochádzalo i k opätovnému sobášu jedného z partnerov, ako tomu bolo napríklad v rodine najstaršej narátorky:

„Moja mama sa vydala, sa zval Holienčin Matej, ale on keď nebolo zamestnania, to všetko išlo do Ameriky a on tam, no tam kdesi v tej šachte lebo kde zahynul. Potem mama, keď zostali sami, tak taký Kotvas Michal ze dvora im pomáhal hodne a potom sa zaň aj vydali. Aj boli starší od neho.“²³

Hlavou rodiny boli gazda a gazdiná a toto postavenie v hierarchii im bolo zaručené vlastníctvom pôdy. Starostlivosť o deti spočívala na matke, no veľkú autoritu mal aj otec. Okrem nich sa na výchove potomkov podieľala i ostatná časť dediny, ktorá mala vplyv na deti prostredníctvom akejsi sociálnej kontroly. Pre upresnenie treba dodať, že sociálna kontrola tam mala svoje opodstatnenie nielen pri výchove dieťaťa, ale vplývala na všetky aspekty súkromného a verejného života.²⁴

Vzťahy medzi obyvateľmi v jednotlivých obciach boli, až na niekoľko málo osobných konfliktov, veľmi dobré.²⁵ Dedinčania tam žili akýsi spoločný život a nazívali podľa slov mnohých ako jedna rodina. Tieto úzke väzby vyplývali hneď

²² Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.Š. (1960), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

²³ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1924), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

²⁴ JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*. Čadca : Magma, 2005, s. 50; SALNER, Peter. Riečnická rodina. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981, s. 86–88.

²⁵ Ojedinele sa narátori zmienili o tzv. šarvátkach medzi miestnymi. I tieto šarvátky však vznikali najmä pod vplyvom alkoholu a dnes sú pripomínané skôr ako úsmevné príhody.

z niekoľkých skutočností. Prvou z nich bol fakt, že množstvo obyvateľov bolo skutočne rodinne prepojených. Obyvateľov vzájomne stmelovali aj poľnohospodárske práce. Tie neboli v Harvelke a Riečnici jednoduché a v rodine pri ich vykonávaní často chýbala mužská pomocná ruka, kvôli čomu boli jednotlivé rodiny odkázané na pomoc okolia. Táto pomoc bývala obojstranná a princíp reciprocity tam fungoval dokonale. Neboli to avšak len poľnohospodárske práce, ktoré vykonávali spoločne, ale práce všetkého druhu. V rozprávaniach narátorov sa príbehy spoločného kopania zemiakov, sušenia sena a páračky objavovali veľmi často a narátori boli pri ich opisovaní patrične hrdí na fakt, že pomoc bola vykonávaná nezištne a bez toho, aby o ňu musel niekto žiadať. Táto skutočnosť sa tak stala jednou z najvýraznejších charakteristík obcí, ktorú reflektovali ich vtedajší obyvatelia, ktorí často hovorili o tom, že tam *„žili vlastne ako jedna rodina. To tam vlastne každý vedel o sebe. Keď sa niečo robilo, tak nečakal... On automaticky išiel. Chodili si navzájom pomáhať,*“²⁶ a že *„v postate tí gazdovia sa stretávali na poli. Ako oni sa videli v postate každý deň. To každý vedel, kde kto je a čo robí... To spoločenstvo bolo také. Ale oni museli aj spolu žiť a spolu pracovať, inak by nedokázali prežiť.*“²⁷

Spoločné trávenie voľného času bolo ďalším integračným momentom. Najviac spomínané boli premietania filmov, počúvanie rádia alebo televízie, divadelné predstavenia, tanečné zábavy a hlavne vzájomné návštevy, od ktorých neodrádzali ani veľké vzdialenosti medzi osadami a i keď *„boli vzdialení, tí ľudia o sebe vedeli. Keď sa stretli, keď už potom v nedeľu bola tá omša, tak sa vlastne stretli a už si porozprávali, keď skončila tá omša a už: ‚Čo máte vy tam nové u Romana? A čo máte vy tam zasa u Holienčincov nové?‘ Viacej sa porozprávali medzi sebou.*“²⁸

Obyvatelia sa azda ešte väčšmi družili vďaka významným životným situáciám. *„Významnejšie rodinné udalosti prinášali so sebou nahromadenie práce a rad problémov, ktoré sa ľahšie riešili so susedskou pomocou a radou. Boli tiež*

²⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

²⁷ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.P. (1956), dňa 12. januára 2016 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

²⁸ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

*príležitosťou na upevnenie priateľských vzťahov a na vzájomné prejavy úcty.*²⁹ V tých neľahkých a neveselých sa prejavovalo hlboké sociálne ctenie a súdržnosť. Príkladom oboch udalostí je spoločná príprava osláv stého výročia narodenia Alojza Kováča, dedinského rozprávača, a neskoršie i jeho pohreb, na ktorom sa zúčastnila takmer celá Riečnica.³⁰

Dôkazom, že šlo skutočne o akúsi komunitu, sú oslovenia, ktoré harvelský rodák a biskup Viliam Judák uviedol v jednej z jeho publikácií. V publikácii *Spod Beskyda veselo i vážne* menuje niekoľko rozprávačov, ktorých oslovuje napr. tetka Vangorka, sváko Francek od Kliešťa, sváko Fedor.³¹ Takéto špecifické oslovenie má svoje opodstatnenie len vtedy, keď publikum, ktorému je kniha určená, vie, o aké osoby presne ide a bližšie určenie nie je potrebné.

Náboženský život

Náboženstvo vždy bolo ďalším dôležitým prvkom utvárajúcim a stmelujúcim komunitu Harvelčanov a Riečničiarov a bolo samozrejmom súčasťou ich životov, či už vedome, alebo nevedome. Pramene k obci Riečnica zachytávajú vierovyznanie miestneho obyvateľstva už od konca 18. storočia, kedy bol počet farníkov 1281 a o 100 rokov vzrástol takmer o 1000 jedincov. I keď sa číslo môže zdať relatívne nízke, predstavuje takmer 100 % obyvateľstva tejto farnosti (pod ktorú patrila aj Harvelka) a tento podiel sa až do zániku obcí takmer nezmenil. Až v roku 1911 sa prvýkrát uvádza aj iné vierovyznanie ako katolícke – konkrétne sa spomína 20 židov, no ani v tomto prípade toto číslo až do zániku obcí výraznejšie nekolísalo.³² Pod pojmom náboženstvo sa v tomto prípade teda myslí kresťanská viera, konkrétne katolicizmus, aj keď etnografický výskum z tejto oblasti dokázal prítomnosť rôznych ľudových predstáv a povier.³³

²⁹ Citované z: ŠKOVIEROVÁ, Zita. Intralokálne vzťahy v obci Riečnica. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981, s. 132.

³⁰ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 337.

³¹ JUDÁK, Viliam. *Spod Beskyda veselo i vážne. Životné príbehy ľudí z Riečnice a Harvelky*. Čadca : Magma, 2004.

³² JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1995, s. 20–23.

³³ OLBERTOVÁ, Veronika. *Potopená kultúra*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2012, s. 42–43.

Dejiny farnosti Riečnica možno datovať od roku 1788, kedy táto farnosť, a pod ňu pridružené časti, vznikla. Z udalostí 20. storočia je dôležitá hlavne výstavba kostola Narodenia Panny Márie, ktorý stojí ako jediná pôvodná stavba v Riečnici dodnes. Kostol bol dokončený v roku 1905. Keďže vzdialenosť jednotlivých osád a riečnického kostola bola aj niekoľko kilometrov a cesta k nemu nebola najmä v zimných mesiacoch ľahká, o kostol mali záujem aj farníci z Harvelky. V roku 1933 bol posvätený základný kameň pre kaplnku Harvelke. Tak ako v prípade Riečnice, i tam sa podarilo vybudovať boží chrám predovšetkým vďaka pomoci farníkov.³⁴ Túto stavbu sa nepodarilo Harvelčanom zachovať a dnes na jej mieste stojí len jej replika vybudovaná v roku 2006. Farnosť Riečnica bola oficiálne zrušená 30. júna 1987. V čase, keď v obciach pobývalo už len niekoľko málo obyvateľov. Posledná svätá omša sa konala 29. júna 1987 a zúčastnilo sa na nej 15 veriacich.³⁵

Väčšina obyvateľov bola silne nábožensky založená a navštevovala všetky bohoslužby, po ktorých mali obyvatelia priestor na zdieľanie radostí a starostí. Náboženstvo spájalo obce i vzájomne, pretože i keď mali Harvelčania neskôr svoju vlastnú kaplnku, omše v nej bývali pomenej a niektoré sviatky sa slúžili len v riečnickom kostole. Integrovaná funkcia náboženstva bola v prípade tejto komunity umocnená faktom, že išlo o prejavy a prax jedného náboženstva a po tejto stránke tak nedochádzalo k ďalšej diferenciacii obyvateľstva.

Na podobu náboženského života v obciach malo vplyv hneď niekoľko faktorov. Prvým z hlavných bol vzťah k svätostánkom zahŕňajúci aj možnosti účasti na spoločnej svätej omši. Svätá omša sa v kostole v Riečnici po jeho vybudovaní konala spočiatku len v jednu nedeľu v mesiaci a i tá sa častokrát konala podľa počasia tak, aby bolo umožnené zúčastniť sa na nej aj ľuďom z ďalekých vrchov. Takže zatiaľ čo „v nedeľu chodili do kostola všetci, aj z tých kopcov poschádzali, cez týždeň to už bolo také smutnejšie. To bol každý po robotách.“³⁶

Hlboko zakorenená viera bola dôvodom, prečo si miestni ľudia hľadali iné spôsoby, ako spoločne zasadiť k modlitbe – častokrát sa stretávali na spoločnej

³⁴ JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*, s. 24–26.

³⁵ JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*, s. 27; Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, bez paginácie.

³⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.B. (1967), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

modlitbe v niektorej z domácností.³⁷ Ani stavba kaplnky v Harvelke úplne nevyriešila situáciu so svätými omšami. Farár bol do obce privázaný len niekoľkokrát do mesiaca, a tak ako v Riečnici, i tam sa museli obyvatelia vynásť. Spoločenský život bol taktovďaka spoločnému čítaniu náboženskej literatúry v súkromí domovov o to užšie spätý s životom náboženským. V tomto prípade môžeme hovoriť o tzv. ľudovej religiozite, zbožnosti, ktorá prebichala bez usmerňovania zasvätenou osobou.³⁸ Význam spoločnej modlitby dokazuje i nasledovný citát rodáka z Harvelky a súčasného nitrianskeho biskupa:

„Kofki by ešte radi postávali pod kostolnými lipami! Ešte raz by chceli počuť zvučný hlas zvona či žbinkot potôčika. Ešte raz by si chceli sadnúť alebo sa postaviť na svoj ‚plac‘ v kostolíku. Ešte aspoň jeden Otčenáš či verš piesne so svojimi rodákmi! No už to nebude možné. Harvelka aj Riečnica zmiznú z mapy. Ustúpili vodnej nádrži, ktorá dobrou pitnou vodou bude zásobovať Čadcu i Žilinu.“³⁹

Veľký záujem a starostlivosť o hmotnú podobu a reprezentáciu viery – o oba svätostánky, taktiež dokazuje ich hlboký vzťah k náboženstvu. Boli to práve miestni obyvatelia, kto sa finančne a prácou podieľal na ich výstavbe a opravách, keď boli príspevky na tieto účely zamietnuté. Zaujímavé je tiež sledovať reakcie obyvateľov na osud týchto budov v čase likvidácie hmotných statkov a hmotnej kultúry v obciach. Príbehy o rabovaní kostola (väčšmi než o rabovaní domov) poburujú rodákov ešte i dnes a objavili sa v takmer každom rozprávaní narátorov. O tom, do akého stavu sa kostol dostával, si veľmi dobre pamätá aj vtedajšia obyvateľka Riečnice, ktorá bývala len kúsok od tejto stavby:

„To je zázrak, to je skutočne zázrak. Lebo to aj biskup hovoril, aj rozprávali, že tam už boli na tom múre navrhané nálože a nebolo človeka, čo by to bol odpálil. Aj články sú o tom, že to potom zachránili tí ochranári, keď prišla revolúcia. Ináč už bol vyrabovaný ten kostol. Aj keď som sa prišla pozrieť, bol otvorený cez sakristiu. Boli oltáre pobraté,

³⁷ JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*, s. 17–19.

³⁸ OLBERTOVÁ, Veronika. *Potopená kultúra*, 2012, s. 38.

³⁹ Citované z: JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*, 1995, s. 60.

*lavice... To tam bol jeden chaos. Už boli poposúvané, aj pohnutá bola spovedelnica. A cez tú sakristiu chcel niekto tú lavicu zobrať, tak som povedala, no kto toto môže urobiť, že keby to niekto sťahoval do iného kostola, tak ide hlavným vchodom. To takí istí, čo aj náš dom vykradli, že takú úctu nemali k tomu kostolu. To som bola taká znechutená z toho, že ako sa to zachovalo.*⁴⁰

Ako už bolo zmienené a ako vyplýva aj z vyššie uvedeného citátu, kostol v Riečnici sa stal jedinou pôvodnou stavbou, ktorá sa *in situ* zachovala dodnes. Články v novinách a zmienky v ostatnej literatúre svedčia o tom, že za žiadnu stavbu sa v obci nebojovalo tak, ako tomu bolo v prípade kostola.⁴¹ Dalo by sa argumentovať, že snahy o zachovanie stavby ešte neznamenajú silný vzťah k náboženstvu, no v príspevku Rudolfa Geráta sa vyslovene hovorí o tom, že ľudia, ktorí vydali nariadenie na demoláciu kostola nemali veľmi vrúcny vzťah k náboženstvu, čo by mohlo naznačovať, že pre miestnych nešlo len o stavbu ako takú, ale stavbu s duchovným významom.⁴² Navyše, jeden z argumentov podporujúci zachovanie kostola znel: „*Objekt kostola je jedinou stavbou, ktorá poukazuje na existenciu bývalej obce Riečnica, na jej históriu a tradičný spôsob organizácie duchovného života.*“⁴³

Druhým faktorom bolo vnímanie sviatočných dní, rituálov, sviatostí a iných pridružených zvykov. Náboženské zvyky a tradície (vrátane tých, ktoré obyvatelia za náboženské považovali) sa v Harvelke a Riečnici dodržiavali dosť skalopevne. Išlo o prípady, kedy ľudia dodržiavali istý spôsob odievania, stravovania a kedy spoločné slávenie sviatkov bolo vhodnou príležitosťou na vzájomné návštevy a spoločné trávenie voľného času. Sviatok a vecí sviatočné sú určené aj tým, že sú spojené s miestami a vecami, ktoré nie sú určené k všednému dňu, a o to väčší význam im obyvatelia Harvelky a Riečnice prisudzovali.⁴⁴

⁴⁰ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.Š. (1960), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁴¹ GERÁT, Rudolf. Chcelo sa zakričať: „Zadržte, počkajte“, *Kysuce*, 6. januára 1989; PAVLÍK, Vladimír. Rodná dedina je zakaždým len jedna, *Kysuce*, 13. januára 1989.

⁴² *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 1999, s. 28.

⁴³ Citované z: *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*, 1999, s. 28.

⁴⁴ SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha : Portál, 2004, s. 40.

„Vytiahnuť z truhlice ‚kostolné háby‘ znamenalo odtrhnúť sa od všednosti a pozdvihnúť oči aj srdce k Božím hodnotám. Ak sa celý týždeň človek krčil pod ťarchou každodennosti a všednosti, ak ho často ťažký život ubíjal, tu si uvedomoval svoje vyvolenie, slobodu a hodnotu Božieho dieťaťa. Na ‚mieste Božom‘ – ako sa zvyklo hovoriť – bola škola života, každodenných vzťahov, vzájomného odpustenia a pomoci.....tieto chvíle, keď bolo človeku ‚akosi ľahšie na duši‘, umožňovali obohatiť biedny život ‚Božím dotykom‘. Dávali mu možnosť stretnúť sa so známymi, s ktorými bol ‚srodinený‘, či už pokrvne, alebo duchovne, cez kmetovstvá – lebo tu ‚každý s každým‘ bol rodinou.“⁴⁵

Podľa Durkheima sviatok vytvára a obnovuje určitú spoločnosť a tento argument podporujú aj ďalej uvedené skutočnosti.⁴⁶ Slávenie nedele alebo sviatočných dní svätou omšou malo okrem náboženského teda aj sociálny rozmer. Čas pred alebo po svätej omši bol pre miestnych časom stretávania sa, na ktoré počas pracovných dní nebol čas, či príležitosť. Tam si vymieňali obyvatelia rady, príbehy, dopytovali sa na zdravie a nažívanie svojich známych. Slovom Viliama Judáka, sa „postupne takto vytvárala syntéza náboženstva, rodiny a obce. Tu bilo srdce tohto spoločenstva, ktoré bolo podľa mnohých ‚pánubohu za chrptom‘.“⁴⁷

Osobitý význam malo, a ako sa ukazuje i stále má,⁴⁸ pre dedičanov úmrtie v obci. I v týchto prípadoch sa odzrkadľuje prepojenie náboženského a sociálneho. V Harvelke aj Riečnici bolo bežnou praxou, že sa susedia chodili k mŕtvemu modliť po dva večery a na pohrebe sa zúčastňovala takmer celá dedina.⁴⁹

Náboženstvo bolo medzi dedičanmi prítomné nielen vo sviatky, ale aj počas všedných dní. Prítomnosť sakrálneho bola zjavná pri akejkoľvek profánnej činnosti, čoho príkladom je aj nasledujúci postreh: „Každá činnosť sa zvyčajne začínala prežehnaním sprevádzaným slovami *V mene Božiem alebo Pane Kriste, prežehnaj!*“⁵⁰

⁴⁵ Citované z: JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*, 2005, s. 47.

⁴⁶ SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*, 38–39.

⁴⁷ Citované z: JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*, s. 47.

⁴⁸ Obyvatelia obcí sa dodnes vo veľkej miere zúčastňujú posledných rozlúčok so svojimi rodákmi.

⁴⁹ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 337.

⁵⁰ Citované z: JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*, 2005, s. 53.

Nárečie⁵¹

Obec Harvelka a Riečnica boli charakteristické špecifickým a vzájomne podobným nárečím, ktoré však nebolo typicky kysucké.⁵² Toto nárečie možno ešte i dnes badať v ústnom prejave ich rodákov, ktorí si azda ani neuvedomujú, akú výpovednú hodnotu nesie táto skutočnosť. „*Dialekt sa tu javí ako moment identifikovania sa s obcou, lokálnou kultúrou, regiónom. Predstavuje zdieľateľný, respektíve zdieľateľnostný fenomén.*“⁵³ Harvelčania a Riečničania mali, a niektorí dodnes majú, tendencie hovoriť veľmi krátko a bez dĺžňov, ako aj používať skomolené a prispôsobené výrazy (*zemky* – *zemiaky*). Ojedinelými neboli ani úplne nepodobné výrazy ako *lýška* (*lyžica*), *patyk* (*haluz*), *rajzovať* (*cestovať*).⁵⁴

História Harvelky a Riečnice

Obe obce sa môžu pýšiť dlhoročnou históriou. Ich osídľovanie, ktorého spôsob poznačil vzhľad dedín a ktorý sa odrazil na viacerých aspektoch života v nich – spôsobe bývania, obživy a vzájomnej ľudskej interakcie, možno datovať od polovice 16. storočia a je späté s valašskou a kopaničiarskou kolonizáciou. Oblasť Kysúc patrila počas stáročí rôznym panstvám často meniacich svojich majiteľov. Za najvýznamnejších majiteľov územia, na ktorom vyrástli obe obce, možno považovať Fridricha a Jána Löwenburgovcov, ktorí v údolí potoka Riečnica založili novú osadu s názvom Riečnica (*possessio Riecsnicza*). Osada Harvelka (staršie názvy *Gabrielka*, *Hawrelka*), s ktorej kolonizáciou sa začalo v polovici 17. storočia a začiatkom 18. storočia, patrila pôvodne k Starej Bystrici a k jej administratívne osamostatneniu došlo až v roku 1952 jej zlúčením s osadou Lutiš-Oselnica.⁵⁵

⁵¹ V tomto príspevku nie sú výroky narátorov uverejnené vo fonetickom prepise, ktorý by síce dokázal prítomnosť dialektu, ale komplikoval by plynulosť čítania.

⁵² Nárečie v tejto oblasti bolo predmetom výskumu pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV venujúceho sa tvarosloviu, hláskosloviu a špecifickej slovnej zásobe. Pozri: NIŽŇANSKÝ, Jozef – RIPKA, Ivor. Charakteristika nárečí zátopovej oblasti na Kysuciach. In: *Kysucké informácie – správy a informácie*. Čadca : Kysucké múzeum, 1980. s. 59–92.

⁵³ Citované z: OLBERTOVIÁ, Veronika. *Potopená kultúra*, s. 21.

⁵⁴ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 322; JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*, s. 71.

⁵⁵ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 334, 341; JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*, s. 25.

Dôležitým obdobím, ktoré sa, i keď nie v dobrom, vrylo do povedomia hlavne starších rodákov, bolo obdobie druhej svetovej vojny. Obyvatelia oboch obcí zažili prítomnosť fašistických, partizánskych a sovietskych oddielov. Nemecká posádka bola usadená priamo v budove školy a jej cieľom bolo mariť akcie partizánov a zabraňovať ich spolupráci s miestnym obyvateľstvom. Z tohto poverenia zabili práve za spoluprácu s partizánmi obyvateľa Štefana Ragana. V tomto čase pobýval v obci jeden obyvateľ židovského pôvodu, istý Ing. Popper, ktorého osud podľa údajov z miestnej kroniky ostal po odvedení z obce, nevedno kam, neznámy. Obeťou partizánskych oddielov sa stal prievozník Rudolf, veliteľ Hlinkovej gardy v Harvelke, ktorého neskôr našli za obcou mŕtveho. Snáď najväčší strach a neistotu pociťovali obyvatelia pri prechode frontu v prvý aprílový týždeň, keď ich trýznil strach z výsledku stretov oboch znepriatelených strán. Po tom, ako cez obec prešli už vysilené nemecké jednotky, 6. apríla 1945 vstúpili do obce vojaci Červenej armády zo smeru od Oravskej Lesnej. Vidina oslobodenia však vyšla miestnych veľmi drahú. Odchodu jednotky Červenej armády 1. mája predchádzalo habanie koní, šatstva, krmiva a stravy, ako aj zlé zaobchádzanie s obyvateľstvom.⁵⁶

„Hovorí sa že tu bude priehrada na pitnú vodu.“⁵⁷ Písal sa rok 1970 a týmito slovami harvelská kronika prvýkrát zmieňuje to, čo navždy poznačilo existenciu obcí a ich obyvateľov. Tieto slová boli reakciou kronikára na výskum prietoku vody obecných potokov. Jeho výsledkom bolo, že ešte toho roku – 12. februára, Ministerstvo lesov a vodohospodárstva Československej socialistickej republiky vydalo rozhodnutie o výstavbe vodného diela Nová Bystrica na území Harvelky a Riečnice.⁵⁸ Niektoré z vyššie opísaných charakteristík obcí, predovšetkým tých prírodných, prispeli k rozhodnutiu o vybudovaní novej vodárenskej nádrže práve pod sútokom potokov Riečnica a Harvelka.⁵⁹ Štúdiá, ktorá bola uverejnená vo Vlastivednom časopise v roku 1988, uvádza dôvod rozhodnutia nasledovne:

⁵⁶ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 345–346.

⁵⁷ Citované z: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, *Obecná kronika – Harvelka*, s. 87.

⁵⁸ OLBERTOVIČ, Veronika. *Potopená kultúra*, s. 12.

⁵⁹ Zaujímavosťou je, aké dôvody vybudovania priehrady práve na území Harvelky a Riečnice považovali obyvatelia za rozhodujúce. V povedomí rodákov stále rezonuje fakt, že Harvelka a Riečnica neboli jediné z možných lokalít pre výstavbu nádrže. Domnievajú sa, že dôvodov, prečo boli vybrané, bolo viac, než sa uvádzalo v oficiálnom vyjadrení. Počas rozhovorov bol niekoľkokrát

„Neúnosné hospodárenie na roztrúsených kopaniciach, nedostatok vody a vodohospodársko-energetické potreby národného hospodárstva rozhodli koncom

60. rokov o výstavbe vodnej nádrže pod sútokom potokov Riečnica a Harvelka. Roku 1970 tu bol uskutočnený vodohospodársky a geologický prieskum a následne prijaté definitívne rozhodnutie, v dôsledku čoho ONV v Čadci zastavil ďalšiu výstavbu v Riečnici a Harvelke.“⁶⁰

Ďalším rozhodnutím, ktoré poznačilo nielen charakter okolitej prírody, ale hlavne životy obyvateľov, bolo rozhodnutie o stavebnej uzávere. Stavebná uzávera bola vyhlásená 22. decembra 1972. Vyhlásenie stavebnej uzávery znamenalo pre obyvateľov zákaz stavebnej činnosti a povolené boli len nutné stavebné úpravy.⁶¹

Reakcie obyvateľov na rozhodnutie o výstavbe nádrže

Definitívne rozhodnutie o výstavbe priehrady až tak neprekvapilo. Celá záležitosť bola v štádiu rozhodovania dlhšiu dobu. Výstavba nádrže začala menšími prácami v roku 1974, avšak väčšie práce začali takmer o desať rokov neskôr, takže obyvatelia stále dúfali, že sa od výstavby ustúpi. Narátori si poväčšine dobre spomínali na to, ako reagovali na výstavbu a nutnosť vystaňovania oni sami, či ako reagovalo ich okolie. K bližšiemu upresneniu reakcií nechajme prehovoriť priamo niektorých z nich:

„Sme tomu neverili najprv. Sme si mysleli, že to len tak rozprávajú a postupne až k tomu prišlo. Boli sme z toho strašne nešťastní, že sme sa museli odsťahovať.“⁶²

prezentovaný názor, že iné obce boli od tohto osudu uchránené vďaka osobám na významných pozíciách, ktoré v nich mali nehnuteľné majetky. Ešte zaujímavejším, no nijako písomne nepodloženým, názorom bolo, že vodohospodárske účely neboli tými jedinými, pre ktoré musia miestni obyvatelia lokalitu opustiť. Niektorí boli presvedčení, že ich izolované obce sú vhodným miestom pre vojenské účely a dokonca sa vyskytol termín *studená vojna*. Tieto údajné dôvody sa nevyskytujú v žiadnych doposiaľ známych prameňoch a sú najskôr len produktom kolektívnej historickej pamäti rodákov.

⁶⁰ Citované z: *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*, s. 7.

⁶¹ JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*, s. 334.

⁶² Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1930–2015), dňa 10. februára 2014 v Kysuckom Novom Meste. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

„Boli z toho zhrození a stále dúfali, že to nebude, že sa to neuskutoční. Bohužiaľ sa to uskutočnilo.“⁶³

„To sa dlhó ťahalo – raz pôjdeme, raz nie. A potom už to tak prišlo. Škoda to bolo zaniknúť. To bola pekná obec – jedna, druhá – a ľudia by sa boli doposiaľ zmohli.“⁶⁴

„Ti starí boli takí, čo sme rozprávali, vôbec sa im nechcelo. Povedali, že radšej umrú, že oni tam nepôjdu. Že ich ako starý strom nikde nepresadiš. Nám to bolo jednoduchšie.“⁶⁵

„Tak sa tomu neverilo, tak na sto percent, že to bude, že k tomu dôjde. No a potom prišlo k tomu. Muselo sa ísť. Ja poviem tak – to bolo donútenie. Málo je tých, čo vám povedia, že sú radi, že odišli. Málo!“⁶⁶

„To boli tie tvrdé povahy. Oni boli zlomení, ale to nebolo na nich moc vidieť. Nedávali to až tak strašne najavo. Chodil tak, ale keď dakoho videl, tak chodil tak akože vo veselosti – akosi bolo, akosi bude.“⁶⁷

„Dolu na rozcestí ty vody a tam boli tí starší a kerýsi aj zomreli od ľútosti. Až mi ide mráz tuto do tváre. Gazdovali, trápili sa a všelijako a na staré dni hybaj preč.“⁶⁸

Otázkou je i to, ako obyvatelia pristupovali k potrebe tejto stavby. Uvedomovali si ju? Chápali ju? Osobné názory a odpovede na tieto otázky sa líšili od tých, ktoré boli v tom čase verejne prezentované. Jednu z verzií prezentovaného zachytáva nasledujúci úryvok:

⁶³ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁶⁴ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.B. (1934), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁶⁵ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.Š. (1960), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁶⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁶⁷ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.P. (1956), dňa 11. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁶⁸ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1924), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

„Aj keď toto rozhodnutie ťažko dolahlo najmä na staršiu generáciu, zrastenú so svojou dedovizňou, postupne pochopila požiadavky moderného národného hospodárstva, ktoré na neúrodných kopaniciach (kde výnosy poľnohospodárskych plodín nepresahovali 3 – 4 násobok) postaví hospodársko-spoločensky významnejšiu vodnú nádrž, prospešnú pre celú našu spoločnosť.“⁶⁹

Podobné výroky o tom, že všetci obyvatelia nakoniec nutnosť výstavby pochopili, sa objavujú aj v obecnej kronike. V rámci rozhovorov sa takto ale ani jeden z narátorov k téme nevyjadril a na ich základe teda možno povedať, že to ani jeden nevníma takto ani dnes. Naopak. Niekoľko z nich vyjadrilo názor, že táto stavba nie je ešte dnes plne využitá a je teda otázne, či jej výstavba bola skutočne natoľko potrebná pre spoločnosť.⁷⁰ Jediným náznakom bolo vyjadrenie jedného z narátorov, že tam pravdepodobne bola voda predsa len najlepšia.⁷¹

Snaha presvedčiť miestnych obyvateľov o potrebe výstavby vodárenského zdroja práve na území Harvelky a Riečnice očividne nefungovala. Z článku z obdobia dokončovania stavby, t.j. z roku 1989, vyplýva, že ľudia s takýmito dôvodmi stále neboli stotožnení a nemali sa k spolupráci. V článku sa uvádza:

„Ešte dnes (5. septembra 1989) v priestore povodia býva 9 rodín, ktoré už nemajú elektrický prúd a hoci majú pridelené náhradné byty, predsa sa nevysťahovali... Rodnú hruď si každý nosí v sebe, nech je kdekoľvek. Tak sa situáciu snažia chápať bývalí Harvelčania a Riečničania. Vodárenská nádrž je realitou. Vari aj preto sa treba dívať najmä do budúcnosti a hľadať odpovede na otázku – aký úžitok budeme mať z obrovských zásob vody, ktoré budú za humnami? Veď mnohé obce majú akútne problémy s vodou zvlášť v Bystrickej doline chápu rozvádzače vody ako lízanie medu

⁶⁹ Citované z: *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*, s. 7.

⁷⁰ Niekoľkí, do problematiky zanietení, rodáci z obcí dnes napr. na sociálnych sieťach poukazujú na nedostatočné využitie kapacít nádrže, ktorá ich pripravila o vtedajšie domovy. Zdroje, na ktoré odkazujú ale autorka nepovažuje za dostatočne hodnoverné, a preto im v tejto štúdií zameranej primárne na opis charakteristiky obcí a obdobia druhej polovice 20. storočia, nie je venovaná väčšia pozornosť.

⁷¹ „Asi aj voda tam najkvalitnejšia bola.“ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom A.K. (1959), dňa 15. februára 2014 v Bystrickej pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

cez sklo... Ked' tu teda priehradu máme, nemajme ju len na chválu, ale aj na úžitok. ⁷²

Rozprávanie narátorov je značne odlišné ako všetky v tej dobe verejne prezentované tvrdenia. Harvelčania a Riečničania sa nikdy plne nestotožnili s rozhodnutím a s oficiálnymi dôvodmi výstavby nádrže v katastri ich obcí, no skôr rezignovali na akýkoľvek boj o záchranu ich domovov a s osudom sa zmierili. Takéto postoje súvisia azda aj s tým, koho za stavbou videli a koho vinili za svoj nešťastný osud. V obciach nedošlo ani k žiadnym výraznejším prejavom vzdoru (okrem tých verbálnych), nakoľko sa ľudia domnievali, že by to bola len márna snaha.

„Viete, to bola taká doba, že tam sa s'ťažovať moc nedalo. Prijali tí ľudia ten údel. Niektorí to naťahovali do poslednej chvíle. Nechceli sa vysťahovať. Dokonca boli už aj od elektriny odpojení, ale ešte tam dožívali. ⁷³

„Akože bol som samozrejme naštvaný. Vtedy bola iná doba, iné princípy. Nikto o tom nepolemizoval. Ani nedali ľudom na výber, že – chcete tú priehradu alebo nechcete? ⁷⁴

„Ja nechcem nadávať na zriadenie vtedajšie, no teraz by sa to nebolo stalo. Buď by nebola sa stavala priehrada vôbec, alebo ako v Žiline – postavili novú dedinu, dostal by chalupu každý. ⁷⁵

„My sme sa nebúrili. Poplakali sme si a išli sme. ⁷⁶

V prípadoch podobných tomu z Harvelky a Riečnice sa stáva, že vysídlené osoby obviňujú za takúto – ich slovami – krivdu, štátnych predstaviteľov, resp.

⁷² Citované z: PAŠTRNÁK, Ladislav. Zahatali vody Bystrice, *Kysuce*, 6. októbra 1989.

⁷³ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom A.K. (1959), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁷⁴ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom P.R. (1965), dňa 13. januára 2016 v Čadci. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁷⁵ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom M.R. (1949), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁷⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

reprezentantov štátnej moci v obciach.⁷⁷ V tomto prípade tomu tak ale úplne nebolo.⁷⁸ Na základe vyjadrení narátorov možno konštatovať, že všetci, ktorí sa k tejto otázke priamo vyjadrili, vinili za svoj osud vtedajší režim. Jediným rozdielom bolo to, ako vnímali svojich rodákov, predstaviteľov štátnej moci.

Niektorí vnímali predstaviteľov obce, predsedov MNV Romana a Šutiaka, len ako niekoho, kto si musel plniť svoju pracovnú povinnosť. Iní sa domnievali, že i keď nemožno priamo viniť vtedajších predsedov, tak na zabránenie výstavbe neurobili dostatok. Takýto názor však ani jeden z narátorov neuviedol ako svoj, len naznačil, že i takto sa niektorí iní k problematike vyjadrovali.

„To si každý robil svoju povinnosť. To nemôžem.... Však starý otec bol predsedom tam. No bol, bol volený, musel tak skákať, ako mu hrali. Takže to sa nedalo.“⁷⁹

„Ja si myslím, že tam je ťažko niekoho obviňovať. Proste niekto rozhodol o tom, alebo tá voda bola asi najkvalitnejšia... Je treba riešiť takéto problémy s tou pitnou vodou, takže iná možnosť ani nebola. Ale ťažko povedať, že by niekto bol za to konkrétny zodpovedný. Keď aj také reči boli na úradníkov, na obecný úrad, že sa ich málo zastávali. Myslím si, že v tej dobe sa nedalo nejako zásadne postaviť proti tomu.“⁸⁰

„Poobviňovali starostu, že predseda to tam... Ale predseda za to nemohol. Ešte minule tá jeho dcéra – sme boli na pohrebe – plakala, že sa ona len

⁷⁷ Podobný prípad z výstavby priehrady Mohale v Južnej Afrike spomína v jednom zo svojich článkov aj Olivia Bennett, keď hovorí, že ľudia vinili za rozhodnutie o výstavbe priehrady hlavného predstaviteľa obce. Zdroj: BENNETT, Olivia. Breaking the Threads. The Real Costs of Forced Resettlement, *Oral History*, vol. 27, no. 1, Spring 1999, s. 42.

⁷⁸ Na tomto mieste si dovoľím upozorniť, že som s vyhláseniami vzťahujúcimi sa k štátnym predstaviteľom v obciach pracovala veľmi opatrne, nakoľko som vnučkou vtedajšieho predsedu MNV Harvelka a mnohým táto skutočnosť bola známa. Odpovede napriek tomu považujem za úprimné, pretože podobné postoje boli aj voči predsedovi MNV v Riečnici.

⁷⁹ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom M.R. (1949), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸⁰ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom A.K. (1959), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

*bojí, že jej raz ľudia budú vykrikovať, že jej otec zapredal dedinu. Ale to vtedy povedali komunisti – takto to bude a hotovo!*⁸¹

*„Tu obviňovali švagra – predsedu Šutiaka. Ja to nepoviem. On bol na to krátky, aby on to zastavil. No a v Harvelke samozrejme vášho starého otecka obviňovali. Ale oni, aj jeden aj druhý, bol tak späť s tým rodným krajom, že keby boli mohli, tak oni to zastavia. Určite! Však veď to bolo také na cti utrhanie týchto ľudí, že im ubližovali. Okres to urobil. Na okrese to napiekli a potom ten režim bol taký, aký bol. Vy ste mladá, vy nevíete o tom toľko, čo vieme my o ňom. Takže ten režim bol na vine.“*⁸²

*„Si spomínam, že keď chodili na návštevu, alebo tatík, tak chlapi to tak komentovali. Tak dosť na predsedu Šutiaka a aj na tajomníka Jankoviča. Ako, že to dovoľia, že to vôbec s tým súhlasili?! Že by to nemalo byť. Tak boli tak znechutení. Aj ako chlapi, tak nadávali – aj na zriadenie, na tie kontingenty, čo museli odovzdávať, to všetko... Tak boli tak nepriateľskí k nim, k tomu vedeniu a k štátu a vôbec k predstaviteľom štátu zaujatí. To si pamätám, ale u žien si to nepamätám.“*⁸³

Výkup nehnuteľností a hľadanie nového bydliska

Ľudia sa snažili aspoň o dostatočné odškodnenie za ich majetky a ostatnú ujmu. K výkupom nehnuteľností sa pristúpilo prvýkrát v roku 1978 v osade u Mackurov a súviselo s nimi niekoľko problémov. Len málokto z obyvateľov boli spokojní s prisúdenou hodnotou majetku, čo v obciach spôsobovalo nezhody. Ľudia neboli podľa ich mienky dostatočne odškodnení, pretože nielenže im nebol preplatený všetok majetok, ale ani všetky pozemky, nakoľko „sa nevykupovalo všetko, vykupoval sa len intravilán, to je blízko zastavaných plôch – akože dvory, kde boli chalupy a nejaké humná a okolo sa vykúpil. A potom pozemky, ktoré boli v zátopovej oblasti. Ostatné

⁸¹ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.Š. (1958), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸² Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸³ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.Š. (1960), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

pozemky v Harvelke nie sú vykúpené a sú vlastne stále majetkom tých ľudí, ktorí tam bývali.“⁸⁴

Ešte i dnes poburuje zmienka o tom, že nie všetko, čo obyvatelia vlastnili, im bolo aj napriek sľubom preplatené, ako tomu je napríklad v nižšie uvedenom prípade rodáka z Riečnice:

„Pamätám si – to som bol veľmi mladý chalan – bola ustanovujúca schôdza a ja som tam bol jako decko. Celá obec tam bola. Vtedy si pamätám, že hovorili tam tí mocipáni za tým stolom vpredu: ‚Každá medza, každý strom, každý krik, všetko vám bude preplatené!‘ Neni nám dodnes preplatené! Nielenže nám medza neni, nám strom, neni nám roľa zaplatená, ktorá je v extraviláne. Zaplatil sa iba intravilán, aj to za – na dnešné pomery – veľmi smiešnu sumu. Čiže boli sme štátom – dá sa povedať – okradnutí a sme dodneska. Nám teda uškodeli veľmi... Rozhodne pociťujem krivdu.“⁸⁵

Výška kompenzácie závisela na tom, akou sumou bol ich majetok ohodnotený odhadcami. Napriek tomu, že existovali základné parametre, podľa ktorých sa majetok ohodnocoval, ľudia boli názoru, že niektoré ohodnocovanie nebolo tak úplne spravodlivé a *„neplatili im tak pectivo. Niektorí dostali aj za to, čo nebolo hodné a druhí zas mali aj niečo...“*⁸⁶ Či boli dôvodom známosti autorka predchádzajúceho výroku posúdiť s určitosťou nevedela, no každopádne tam podľa nej *„niečo nehralo.*“⁸⁷

Predchádzajúce riadky odkazujú na náznak niečoho, čo sa – i keď veľmi sporadicky – objavovalo v rozprávaniach rodákov. Harmonické vzťahy medzi obyvateľmi mohli byť narušované závisťou a vzájomným upodozrievaním. Podľa doterajších zistení však šlo skôr o emócie a názory, ktoré sa reálne neodzrkadlili vo

⁸⁴ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.R. (1955–2014), dňa 16. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸⁵ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom V.K. (1963), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸⁷ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

vzájomnej interakcii medzi obyvateľmi, ale ostali vyjadrované len v súkromí domovov.

*„Finančne tých ľudí neoceňovali tak, ako by mali. Ved' oni dostali doslovne – dá sa povedať – almužny za to. Keď aj tie domy im trošku zaplatili, ale to pole, tú drinu... To tam všetko zostalo.“*⁸⁸ Hmotné statky a pozemky teda neboli tým jediným, za čo Harvelčania a Riečničania neboli odškodnení. Veľa narátorov odkazovalo na skutočnosť, že pod vodou ostala aj ich drina a pot, spomienky a minulosť. Nezakladali si len na tom materiálnom a nimi pociťovaná krivda bola teda o to väčšia.

Obyvateľom boli štátom ponúknuté náhradné byty. V blízkom okolí – predovšetkým v Čadci, Kysuckom Novom Meste a v Novej Bystrici, bolo pre nich vyčlenených niekoľko bytov. Ich počet bol však obmedzený, a preto získanie takéhoto náhradného bytu nebolo samozrejmosťou. Väčšina sa napokon i tak rozhodla hľadať náhradné bývanie samostatne, a to podľa istých osobných preferencií. V prvom rade ľudia hľadali také bývanie, ktoré by im naďalej zaručovalo blízkosť k rodine. Navyše, rodiny si často pri hľadaní bývania vzájomne vypomáhali. V prípade, že niekto z jej členov odišiel za novým bývaním skôr, na tomto území potom hľadali náhradné bývanie i svojim príbuzným. Práve týmto spôsobom vznikli v niektorých oblastiach početné skupiny rodákov z kysuckých obcí, o čom sa zmienil aj rodák z Harvelky:

*„Oni išli tak – čo ja viem – viacerí do tej určitej oblasti. Napríklad kde boli moji rodičia, tam je veľa Riečičňanoch, Harvelčanoch. Takže to bývali časti – takzvaný Zelený háj – to boli šetko títo horňaci... Viac-menej kde mal kto známeho, poradil mu tú chalúпку akúsik.“*⁸⁹

Rodáci často označovali za kritérium výberu ich bydliska vhodné pracovné príležitosti. Postarší sa snažili nájsť také miesto, kde by mohli aspoň v obmedzenej miere pokračovať v predchádzajúcom spôsobe obživy. V neposlednom rade boli kritériom výberu podobné prírodné podmienky. Zjednodušene môžeme povedať, že väčšina nechcela ísť niekde, kde je priveľmi teplo, či v okolí chýbajú lesy a kopce.

⁸⁸ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

⁸⁹ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom M.R. (1949), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Demolácie, asanácia

Hygienické normy neumožňovali v obciach zachovanie stavieb, a preto sa muselo pristúpiť k ich likvidácii a to buď rozobratím a následným predajom, vypálením alebo demoláciou. K likvidáciám dochádzalo priebežne a nie až po úplnom vyst'ahovaní, takže niektorí rodáci týmto prácam priamo prihliadali.

Pred likvidáciou sa podarilo uchrániť len niekoľko objektov.⁹⁰ Celkovo 16 budov bolo z obcí prevezených pre ich kultúrnu hodnotu v rámci záchranného etnografického výskumu do Múzea kysuckej dediny v neďalekej Vychylovke.⁹¹ Snaha o zachovanie aj nehmotného kultúrneho dedičstva pokračovala v podobe komplexného národopisného výskumu NÚ SAV, ktorý sa uskutočnil v rokoch 1975–1980. Niekoľko ďalších budov, alebo ich častí, bolo po odkúpení rozobraných a prevezených na iné, majiteľom nie vždy známe miesta

Veľkou aférou z tohto obdobia bola asanácia spoločného cintorína z Riečnice do neďalekej Novej Bystrice. Asanácia neprebíhala podľa predstáv miestnych a skutočnosť, že s pozostatkami nebolo zaobchádzané veľmi úctivo, zachycujú rôzne zdroje.⁹² Obyvatelia na praktiky prevozu spomínajú s pohoršením a smutne priznávajú, že si nie sú úplne istí, či sa pod náhrobnými kameňmi v Novej Bystrici dnes nachádzajú skutočne pozostatky ich rodinných príslušníkov.

In situ sa z budov zachoval len kostol Narodenia Panny Márie v Riečnici, ktorý sa vyhol už odsúhlasenej demolácii. Podarilo sa tak pravdepodobne na nátlak verejnej mienky a ochrancov prírody. V apríli 1989 bolo po dlhom úsilí vydané povolenie o ponechaní stavby. Povolenie ale obsahovalo niekoľko podmienok, ktoré sa vzťahovali primárne na zabezpečenie stavby tak, aby neovplyvňovala čistotu okolia, keďže išlo o pásmo hygienickej kontroly II. stupňa. Od roku 1996 je kostol v Riečnici kultúrnou

⁹⁰ Jedným z objektov bol aj vzácny Raganov mlyn, ktorý bol do skanzenu prenesený z Harvelky. Tento objekt bol tiež prvým murovaným domom v obci. Zdroj: KONTRIK, Alojz. Skanzen Vychylovka – expozíčná a prezenčná činnosť. In: JESENSKÝ, Miloš a kol.: *Etnografia Kysúca a Tešínska. Zborník z medzinárodnej etnografickej konferencie*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2014. s. 200.

⁹¹ Rozhodnutie o zániku obcí bolo impulzom pre vznik Múzea kysuckej dediny. Zdroj: *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*, 1999, s. 11.

⁹² Okrem výpovedí ľudí sa o tom zmieňuje aj harvelská obecná kronika. Zdroj: Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, s. 87.

pamiatkou.⁹³ Osud tejto stavby bol predmetom diskusie aj v regionálnej tlači. Za zachovanie stavby sa postavil napríklad Rudolf Gerát, ktorý v periodiku *Kysuce* takto vyzýval k záchrane kostola:

„A tak by sa chcelo uvažujúcemu človeku zakričať: Zadržte! Počkajte! Ved' tie biele múry bývalého kostola, to je jediný a posledný znak bývalého osídlenia. Jediný doklad o tom, že tu žili ľudia. A že ich nebolo málo. Ved' tá stavba nikomu neprekáža! Je mimo zátopového územia. Môže sa zakonzervovať, zamurovať, aby zbytočne nelákala turistov či vandalov do zakázaného priestoru. Alebo ju môže – v súlade s hygienickými predpismi – využívať organizácia, ktorá bude zabezpečovať prevádzku vodnej nádrže.“⁹⁴

V rovnakom periodiku sa o mesiac neskôr objavil článok Vladimíra Pavlíka, ktorý za záchranu argumentoval nasledovne:

„Keby aspoň jeden objekt zostal. Chodili by sme sa dívať z kopca, na ktorom budú rásť kvety a malinčie na dno priehrady, kde stála kolíska a bol rodný dom. Ale kde ho hľadať? Ako ukázať vnukom kde stála moja rodná dedina, kde ma mať kojila a kde sme vyrastali, pracovali, obrábali pôdu, rúbali stromy, ale ich i sadili. Ako ukážeme vnukom rodný dom, či rodný dom našich predkov?... Je to akt ľudskosti, spomienka na minulé život, nielen na kresťanskú kultúru, ale i na biedu kysuckého ľudu, na boj s utrpením, na boj s nepravosťou. Je to pomník minulosti a len poznaním minulosti môžeme poznať prítomnosť a vytvárať budúcnosť.“⁹⁵

Posledné roky existencie obcí

Plánovaná výstavba nádrže vplývala na život v dedine a na dedinu samotnú v mnohých smeroch, nakoľko vysídlenie Harvelky a Riečnice nebolo jednorazovým aktom, ale procesom, ktorý trval niekoľko rokov. Obyvatelia odchádzali priebežne podľa toho, ako si kto zabezpečili nové bývanie. Úbytok obyvateľstva bolo badať už od začiatku sedemdesiatych rokov. Predovšetkým tí mladší sa rozhodli z dediny odísť

⁹³ *Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka*, s. 28–29.

⁹⁴ Citované z: GERÁT, Rudolf. Chcelo sa zakričať: „Zadržte, počkajte“, *Kysuce*, 6. januára 1989.

⁹⁵ Citované z: PAVLÍK, Vladimír. Rodná dedina je zakaždým len jedna, *Kysuce*, 13. januára 1989.

skoro po vyhlásení uzávery, zatiaľ čo staršia generácia svoj odchod stále oddŕaľovala, a preto boli obyvatelia na verejných schôdzach urgovaní, aby postupne uvoľňovali svoje obydlia a tak umožnili ďalšiu výstavbu nádrže.

Sťahovaním mladšej generácie a oddŕaľovaním odchodu u tých starších dediny starli, čím sa zmenila ich sociálna štruktúra.⁹⁶ Dôvody, prečo odchody starší ľudia odkladali, zhrnul autor štúdie *Vzťah obyvateľov k obci Riečnica a motivácia pri výbere ich nového bydliska* slovami: „*O tejto časti predpokladáme, že je sociálne slabšia, menej mobilná a pružná pri výbere nového bydliska, zároveň je však vekom a spôsobom života a hospodárenia viac viazaná na kraj, k obci, prírodným podmienkam, domu, hospodárstvu.*“⁹⁷ Najviac odchodov bolo v obci Riečnica zaznamenaných v rokoch 1975–1979, kedy sa odsťahovalo až 103 rodín. Obyvatelia odchádzali prevažne do okolia Martina, Topoľčian a Nitry. V okrese Čadca ostalo asi len 15 % z ich celkového počtu.⁹⁸ Poslední obyvatelia z obcí odišli v roku 1989.

Dňa 1. januára 1981 bola uskutočnená integrácia oboch obcí do obce Nová Bystrica. V roku 1982 sa v Harvelke definitívne zrušila základná škola a v roku 1985 aj materská. Obchod s potravinami bol pre nízky počet obyvateľov v Harvelke zrušený v roku 1987 a o rok neskôr aj v Riečnici. V roku 1989 bolo v obciach zrušené autobusové spojenie.⁹⁹ Začalo pribúdať opustenej pôdy a obyvatelia už takmer nechovali žiaden dobytok. Niektorí vytrvalci, ktorí aj po vysťahovaní stále prichádzali tráviť čas v svojich domovoch, už prichádzali do domov často vyrabovaných a bez elektrickej energie. Obce postupne dožívali. Nažívanie, atmosféru a život v posledných rokoch existencie dedín zachycujú snáď najlepšie priamo slová narátorov:

⁹⁶ Hovoríme o trvalom odchode, pretože návraty v čase, keď ešte bolo kam a za kým sa vracat', boli pomerne časté.

⁹⁷ Citované z: DOBROVODSKÝ, Augustín. *Vzťah obyvateľov k obci Riečnica a motivácia pri výbere ich nového bydliska*. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981, s. 181.

⁹⁸ Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, bez paginácie.

⁹⁹ Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka, bez paginácie.

„Smutno tam už bolo. Nevravím, že tí lepší odišli a horší ostali, ale smutno. Už taká stiesnenosť, taká depresia. Sme si: ‚Prečo to takto dopadlo? Ved’ nám tu bolo dobre.‘ Smútili, duševne sme sa trápili.“¹⁰⁰

„Dedina išla tak potichu do zániku. Čím ďalej tam bolo menej ľudí, menší ten spoločenský život tam bol. Prestali sa tam slúžiť omše v kostole, lebo už nebolo vlastne pre koho. Zrušila sa farnosť Riečnica, zrušil sa miestny národný výbor. Obec patrila už pod miestny národný výbor v Novej Bystrici. Rušili sa niektoré spoje, čo tam boli, jako autobusové. Už s tým, že keď sa začala riadne výstavba teho priehradného múru, tak boli tam obmedzené tie dopravné možnosti.“¹⁰¹

Opustené domy sa stali lákadlom pre ľudí z okolia, ktorí bez zábran odnášali z domov všetko, čo sa odniesť dalo. Ostych nemali ani pred kaplnkou v Harvelke a kostolom v Riečnici. Po rokoch ale už nebolo ani čo rabovať, na miestach neostalo vôbec nič.

Bolo to práve pripomenutie si tohto obdobia, pri ktorom sa narátori emočne najviac prejavili, a to aj napriek tomu, že u viacerých to neboli jediné smutné situácie, o ktorých sa rozhovorili. U viacerých sa pri tomto spomínaní objavili nenápadné slzy, či dokonca plač. Takéto pocity nevyvolalo ani spomínanie na ťažké obdobie vojny, či na smrť blízkych. Emočné prejavy teda nesú istú výpovednú hodnotu o tom, aký dôležitý medzník v ich životoch nútený odchod znamenal.

„Keď sa ľudia sťahovali, tak vtedy boli plače. Ono každý sa jakosi s tú rodnú hrudu ťažko lúči, aj s tými susedmi Lebo povedám – mal toho suseda a išiel úplne do nového prostredia, neznámeho.“¹⁰²

„Jaký len strašný žiaľ. Ešte bola aj naposledy svätá omša. Ja keď si pomyslím, ako sme len vriekali pred tu kaplnku, pred tým kostolíkom, keď sa lúčeli se mňu.“¹⁰³

¹⁰⁰ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰¹ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.R. (1955–2014), dňa 16. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰² Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.R. (1955–2014), dňa 16. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

„Jednu pani dokonca v jeden deň odviezli do bytu – dali im také sociálne byty – odviezli ju tam a za dva dni, keď išli búrat – náhoda to bola, že sa dovnútra pozreli – tá baba, tá pani, prišla! Tá babka sa tam vrátila. Takže keby nebol ten robotník pozrel ešte dovnútra, tak by bola vlastne v tých ruinách zostala.“¹⁰⁴

„Ťažko, ťažko sa odchádzalo.“¹⁰⁵

Súčasnosc'

Obyvatelia z obcí neodišli tak úplne navždy. Každoročne prichádza väčšina z nich aspoň na stretnutie rodákov. Stretnutia sa konajú každý rok od roku 1991 medzi sviatkom Petra a Pavla a sviatkom sv. Cyrila a Metoda, striedavo v Harvelke a Riečnici. Stretnutie sa oficiálne začína svätou omšou, no ľudia sa schádzajú už oveľa skôr, aby pomohli s prípravami alebo aby využili čas na návštevu miest, kde kedysi stáli ich domy. Po omši nasleduje kultúrny program, počas ktorého vidieť, ako sa rodáci medzi sebou vítajú, objímajú a horlivo komunikujú. Spoločne spomínajú, radujú sa a plačú, ale podľa slov najstaršej narátorky to sú „*slzy aj radosti, aj žiaľu*.“¹⁰⁶ Pravidelné návštevníčky opisujú stretnutia rodákov nasledujúcimi slovami:

„Stretnutie, to je taká spomienka, taká radosť zo života, keď tam prídem... Tu ešte aj tie obrazy tancujú, spievajú... Všetci sa tam stretáme, vyobjímame, poplačeme, posťažujeme, poradujeme sa. Ako keď dáte malému dieťaťu nejakú hračku – pohráme sa, porozprávame.“¹⁰⁷

¹⁰³ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1924), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰⁴ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰⁵ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom F.F. (1926–2015), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰⁶ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1924), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰⁷ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.Š. (1958), dňa 15. februára 2014 v Koššanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

„A každý tam ešte rád ide. Už hodne ich vymrelo, ale ešte tí deti sa snažia tiež tam prísť a stretnúť. Je to strašne dobrá a krásna vec, keď si tak ľudia spomínajú.“¹⁰⁸

Na miestach, kde kedysi stáli ich domy, si rodáci začali stavať pamätné kríže a tabule informujúce o tom, kto v danej lokalite v minulosti býval. K týmto pamiatkam sa dnes pravidelne vracajú a trávajú pri nich vzácny spoločný čas.¹⁰⁹

Dnes, po desiatkach rokov života mimo Harvelky a Riečnice, majú rodáci stále povedomie o tom, kde kto žije. Darí sa im to hlavne vďaka pravidelným stretnutiam, vzájomnej osobnej korešpondencii a v čoraz väčšej miere aj vďaka novému prostriedku ich komunikácie – internetu. Prostredníctvom internetu navzájom komunikujú, zdieľajú spoločne fotografie, hľadajú svojich predkov a rozširujú medzi sebou radostné aj smutné noviny.

¹⁰⁸ Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1930–2015), dňa 10. februára 2014 v Kysuckom Novom Meste. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

¹⁰⁹ Niektoré kríže tu stáli ešte v období existencie obcí. Pri týchto sa miestni stretávali a spoločne modlili. Dnes ich obnovujú.

Záver

Lesy, lúky, voda. To sú dominanty harvelskej a riečnickej krajiny dnes. Nie je tomu však ešte ani tridsať rokov, čo sa z dvoch kysuckých obcí odsťahovali poslední obyvatelia a voda zaplavila časť ich územia. Začiatkom sedemdesiatych rokov minulého storočia Ministerstvo lesov a vodohospodárstva Československej socialistickej republiky vydalo rozhodnutie o výstavbe Vodárenskej nádrže Nová Bystrica, ktorá navždy poznačila nielen túto krajinu, ale pozmenila životy takmer dvoch tisícov obyvateľov Harvelky a Riečnice. Tí na svoju domovinu spomínajú dodnes, s radosťou a smútkom zároveň.

Život v Harvelke a Riečnici nikdy nebol príliš ľahký – prírodné podmienky tam neboli veľmi priaznivé a počasie ťažko pracujúcim ľuďom tiež nie vždy prišlo. Spoločne, ako jedna rodina, však dokázali neľahké časy prekonať a toto spoločné úsilie ich o to viac stmelilo. Okrem spoločnej práce, spoločného trávenia voľného času a blízkych rodinných vzťahov ich vo veľkej miere spájalo aj náboženstvo.

Náboženstvo ich spája aj dnes. V obciach stoja v súčasnosti len dve stavby, všetkým spoločné – kaplnka Božského Srdca Ježišovho v Harvelke a kostol Narodenia Panny Márie v Riečnici, v ktorých sa už dlhé roky každoročne konáva niekoľko svätých omší. Kostol v Riečnici bol zároveň jedinou stavbou, ktorú sa na pôvodnom mieste podarilo pred buldozermi uchrániť. Okrem tohto kostola sa zachránilo už len niekoľko ďalších stavieb, cenných ako kultúrne dedičstvo, ktoré boli prevezené do Múzea kysuckej dediny.

Obyvatelia napriek chýbajúcim hmotným dôkazom ich prítomnosti v harvelskej a riečnickej krajine nezabudli. Nezabudli ani na krivdy, ktorých sa – podľa ich slov – na nich dopustil vtedajší režim. Odchody z donútenia ich ale poznačili vo viacerých smeroch. To je však téma do budúcnosti, no vďaka poznaniu spôsobu života v obciach a historických okolností súvisiacich s výstavbou nádrže, ktoré boli predmetom tohto príspevku, možno týmto vplyvom lepšie porozumieť.



Obr. 1: Osada Judákovia v Harvelke (1980).¹¹⁰

¹¹⁰ František Fedor, súkromný archív.



Obr. 2: Spoločné kosenie lúky.¹¹¹



Obr. 3: Pohľad na kostol v Riečnici tesne pred zánikom obce (1986?).¹¹²

¹¹¹ Irena Miháliková, súkromný archív.

¹¹² Angela Slivková (rod. Judáková), súkromný archív.



Obr. 4: Kostol v opustenom údolí Riečnice.¹¹³

¹¹³ Angela Slivková (rod. Judáková), súkromný archív.



Obr. 5: Asanácia cintorína v Riečnici (1987?).¹¹⁴



Obr. 6: Tabuľa s názvom dediny, ktorá bola objavená v Harvelke (2013).¹¹⁵

¹¹⁴ Anna Špidusová (rod. Buchová), súkromný archív.

¹¹⁵ Súkromný archív autorky.



Obr. 7: Pamätná tabuľa rodiny Františka Maruniaka (Francka) a Sidónie, rod. Romanovej (od Krcha) s deťmi v Harvelke (2015).¹¹⁶

¹¹⁶ Zdroj: súkromný archív autorky.



Obr. 8: Pamätný kríž rodného domu Rudolfa Judáka a Márie Judákovej (rod. Plazákovej), ktorý na tomto mieste stál v rokoch 1960 – 1984 (2013).¹¹⁷

¹¹⁷ Zdroj: súkromný archív autorky.

Použité zdroje / References

Pramene

Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Harvelka.

Štátny archív v Bytči – pobočka Čadca, Obecná kronika – Riečnica.

Články v periodikách

DUNAJOVEC, Jozef – SKLENKA, Marián. Pompeje so šťastím, *Pravda*, 22. júna 1962.

GERÁT, Rudolf. Chcelo sa zakričať: „Zadržte, počkajte“, *Kysuce*, 6. januára 1989.

PAŠTRNÁK, Ladislav. Zahatali vody Bystrice, *Kysuce*, 6. októbra 1989.

PAVLÍK, Vladimír. Rodná dedina je zakaždým len jedna, *Kysuce*, 13. januára 1989.

PLÍŠTILOVÁ, M. Po zosuve pôdy v Riečnici, *Roľnícke noviny*, 16. júna 1962.

Literatúra

BENNETT, Olivia. Breaking the Threads. The Real Costs of Forced Resettlement, *Oral History*, vol. 27, no. 1, Spring 1999. s. 38–46.

BOTÍKOVÁ, Marta – ŠVECOVÁ, Soňa – JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. *Tradície slovenskej rodiny*. Bratislava : Veda, 1997.

DOBROVODSKÝ, Augustín. Vzťah obyvateľov k obci Riečnica a motivácia pri výbere ich nového bydliska. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981. s. 181–195.

GERÁT, Rudolf. *Kysucké premeny*. Martin : Osveta, 1987.

JONEKOVÁ, Eva – JUDÁK, Viliam – LALINSKÝ, Milan. *Nová Bystrica. Rozlohou najväčšia obec na Kysuciach*. Čadca : Magma, 2010.

JUDÁK, Viliam. *Návraty k rodnej hrude. Stručné dejiny Riečnice a Harvelky*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1995.

JUDÁK, Viliam. *Spod Beskyda veselo i vážne. Životné príbehy ľudí z Riečnice a Harvelky*. Čadca : Magma, 2004.

JUDÁK, Viliam. *V dome našej matky. 100 rokov kostola v Riečnici*. Čadca : Magma, 2005.

KONTRIK, Alojz. Skanzen Vychylovka – expozičná a prezenčná činnosť. In: JESENSKÝ, Miloš a kol.: *Etnografia Kysúc a Tešínska. Zborník z medzinárodnej etnografickej konferencie*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2014.

NIŽŇANSKÝ, Jozef – RIPKA, Ivor. Charakteristika nárečí zátopovej oblasti na Kysuciach. In: *Kysucké informácie – správy a informácie*. Čadca : Kysucké múzeum, 1980. s. 59–92.

OLBERTOVÁ, Veronika. *Potopená kultúra*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2012.

Pamätnica zaniknutých obcí Riečnica a Harvelka. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 1999.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 – 1970. Díl I, Svazek I, Praha : FSÚ, 1978.

SALNER, Peter. Riečnická rodina. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981. s. 88–103.

SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha : Portál, 2004.

ŠKOVIEROVÁ, Zita. Intralokálne vzťahy v obci Riečnica. In: *Národopisné informácie. Riečnica – Harvelka /Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach/*. Bratislava – Čadca : NÚ SAV, 1981. s. 123–145.

Rozhovory

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.G. (1949), dňa 14. januára 2016 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.K. (1935), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom A.K. (1959), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani A.Š. (1960), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom F.F. (1926–2015), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.B. (1934), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.B. (1967), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.P. (1956), dňa 11. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.P. (1956), dňa 12. januára 2016 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom J.R. (1955–2014), dňa 16. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.H. (1958), dňa 23. januára 2016 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.M. (1951), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1924), dňa 8. februára 2014 v Oravskej Lesnej. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.R. (1930–2015), dňa 10. februára 2014 v Kysuckom Novom Meste. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom M.R. (1949), dňa 7. februára 2014 v Novej Bystrici. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pani M.Š. (1958), dňa 15. februára 2014 v Košťanoch nad Turcom. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom P.R. (1965), dňa 13. januára 2016 v Čadci. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Rozhovor Kataríny MLICHOVEJ s pánom V.K. (1963), dňa 15. februára 2014 v Bystričke pri Martine. Prepis rozhovoru uložený v osobnom archíve autorky.

Obrazové prílohy

Obr. 1: Osada Judákovia v Harvelke (1980). Zdroj: František Fedor, súkromný archív.

Obr. 2: Spoločné kosenie lúky. Zdroj: Irena Miháliková, súkromný archív.

Obr. 3: Pohľad na kostol v Riečnici tesne pred zánikom obce (1986?). Zdroj: Angela Slivková (rod. Judáková), súkromný archív.

Obr. 4: Kostol v opustenom údolí Riečnice. Zdroj: Angela Slivková (rod. Judáková), súkromný archív

Obr. 5: Asanácia cintorína v Riečnici (1987?). Zdroj: Anna Špidusová (rod. Buchová), súkromný archív.

Obr. 6: Tabuľa s názvom dediny, ktorá bola objavená v Harvelke (2013). Zdroj: Súkromný archív autorky.

Obr. 7: Pamätná tabuľa rodiny Františka Maruniaka (Francka) a Sidónie, rod. Romanovej (od Krcha) s deťmi v Harvelke (2015). Zdroj: súkromný archív autorky.

Obr. 8: Pamätný kríž rodného domu Rudolfa Judáka a Márie Judákovej (rod. Plazákovej), ktorý na tomto mieste stál v rokoch 1960 – 1984 (2013). Zdroj: súkromný archív autorky.

Zoznam skratiek

MNV – Miestny národný výbor

NÚ SAV – Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied

ONV – Okresný národný výbor

SAV – Slovenská akadémia vied

O autorke

*Mgr. Katarína Mlichová (*1990)* vyštudovala na Univerzite Palackého v Olomouci odbory História, Kultúrna antropológia a Judaistika: Dejiny a kultúru Židov. Od roku 2016 je doktorandkou odboru Obecná antropológia na Fakulte humanitných štúdií Univerzity Karlovej. V súčasnosti sa venuje problematike vysídlenia a orálnej histórii.

Email: kata.mlich@gmail.com

Studie vznikla v rámci projektu SVV Imaginace „Jiného“, kolektivní reprezentace a politiky sociální exkluze, VS 260 468 řešeného na FSH UK.